

Otázka: Investigativní žurnalistika a její osobnosti

Předmět: Média a mediální produkty

Přidal(a): 007

Pátrací žurnalistika

Určitým trendem, souvisejícím na našem území s celospolečenskými změnami po roce 1989, je rozvoj nového druhu elitního zpravodajství – investigativní žurnalistiky. Jde o typ novinářské práce, který je podobný práci policejních vyšetřovatelů.

Investigativní pochází z anglického slova investigate = vyšetřovat, pátrat po něčem. Investigativní žurnalistika je důležitou součástí společenské kontroly vládnoucích a politických úřadů a vysokých úředníků, kteří mají v rukou svěřené prostředky státu. Cílem investigativního novináře je zveřejňovat zamlčované a odpírané, pro chod společnosti však důležité informace.

Představuje autorské šetření ve společenském zájmu s budoucím odhalením v médiích. Námětem investigativního materiálu bývá jev (událost), která má být v zájmu profitující skupiny ve společnosti zatajena a která je významná nebo zajímavá pro příjemce sdělení (čtenáře, diváka). Investigativní novinář odhaluje něco, co se ostatní média o přečinech státníků či státních úředníků proti zákonům či dobrým mravům nedozvěděla, nebo co se pokoušejí před veřejností v zájmu svých vydavatelů ukryt. Investigativní zpravodajství představuje hloubkový či vysvětlující žurnalismus. Je mnohem náročnější na čas i na finanční prostředky než jakékoli jiné zpravodajství. Pro investigativní žurnalistiku platí přísnější pravidla získávání informací a vyšší nároky na jejich ověřování. Na rozdíl od denního zpravodajství produkuje rozsahově mnohem náročnější materiály, které jsou navíc zastíněné neotřesitelnými fakty. K prostředkům investigativního novináře patří **skrytá kamera, svědectví, reportáže, kritické analýzy**.

Má za úkol nápravu zjištěného stavu, je autorským dílem, nejde o zprávu nebo šetření učiněné někým jiným.

Historie

Je známa od 70. let 20. století, přesněji od roku 1972, kdy dva američtí reportéři Bob Woodward a Carl Bernstein zveřejnili skandální informace o odposlouchávání opozice, ke kterému dal souhlas tehdejší prezident Spojených států Richard Nixon. Aféra je podle hotelu, kde k odposlechům došlo, známá jako Watergate. Zveřejnění informací vzbudilo ve veřejnosti obrovskou vlnu nevole, která vyvolala tlak na politiky, a prezident Nixon byl přinucen rezignovat.

Průkopníkem investigativní žurnalistiky u nás byl na začátku 20. století pražský německy píšící reportér Egon Ervín Kisch, přezdíváný jako zuřivý reportér. Po Kischovi následovala dlouhá pauza, kterou způsobil komunistický režim. Díky komunistické minulosti nemá česká investigativní žurnalistika žádnou historickou tradici, takže naši novináři čerpali především ze zahraničních zkušeností. První pokusy jsou z 90. let 20. století a dokumentují snahu šéfů a manažerů deníků implantovat západní vzory, třeba z BBC apod. V českém kontextu se první investigativní reportáž objevila v časopise Mladý svět a zabývala se tím, jak Ochranný svaz autorský rozdělval honoráře na ideologickém základě. V roce 1993 Lidové noviny odhalily nezákonný prodej dat o matkách s dětmi firmě Procter and Gamble. Déle jsou známy kauzy především s tematikou tunelování bank a jiných kauz vzniklých z mezer v tehdejší legislativě ČR. Za jeden z nejvýznamnějších počinů v rámci české investigativy lze považovat pořad Na vlastní oči vysílaný televizí Nova. Vysílal se od poloviny 90. až do roku 2009, kdy jej vedení televize ukončilo. Autorsky byl pořad spojen zejména s redaktory Josefem Klímou a Radkem Johnem (mnohonásobné ceny Tý Tý za reportérství). Mediálně nejznámější je však případ bývalého premiéra Stanislava Grosse, v rámci něhož deník MF DNES odhalil nejasnosti ve financování premiérova nově koupeného bytu. Mediální tlak spojený s dalšími odhaleními novinářů z jiných médií, například v souvislosti s podnikáním Grossovy manželky, nakonec přiměla premiéra k rezignaci. Díky dopadu, jaký tento případ měl, je občas přirovnáván k aféře Watergate.

V poslední době se investigativní žurnalistice věnoval pořad Reportéři ČT vysílaný v České televizi a pořad Soukromá dramata v televizi Prima. Významné byly také investigativní materiály, které přinášely časopis Respekt a deníky MF DNES a Hospodářské noviny.

Investigativní novináři

Podle Jaroslava Kmenty by měli mít investigativní žurnalisté tyto schopnosti:

- umět jednat s lidmi, aby dokázali získat kvalitní informace;
- analytické myšlení, aby dokázali zasadit informace do širšího kontextu;
- všeobecný přehled, aby se dokázali orientovat i v zákonech, v trestních kauzách;
- být odolný vůči stresu.

Typy investigativních žurnalistů (podle způsobu získávání informací):

- kontaktní – často využívají svých zdrojů;
- pátrači – často používají skryté kamery a figuranty;
- kontaktní pátrači – používají obě metody.

Hlavním úkolem investigativního novináře by mělo být odhalování pravdy. Svou náplní práce by měl vykonávat podobnou službu společnosti jako policista či právník. Investigativním reportérem se člověk nestává ze dne na den, ale je zapotřebí sbírat zkušenosti a důležité kontakty. Jaroslav Kmenta uvádí tři základní prvky, bez kterých se novináři neobejdou: dobré zdroje, přístup ke kvalitním databázím a dovednosti z praxe. Řada kauz vzniká nahodile pouze tím, že se novinář dobře zeptá nebo najde dobrého svědka nebo si vypočítá příjmy politika a pak se na ně zeptá. V mnoha případech se kauzy dostávají k novinářům tzv. samy, aniž by po nich nějak zvlášť pátrali.

Desatero investigativního žurnalisty podle Jaroslava Kmenty:

- **Mít zkušenosti** – skutečným investigativním žurnalistou se člověk stává třeba až za deset let své praxe (zdroje, přehled, patřičné dovednosti).
- **Musí být důsledný** – vytrvalost, důslednost.
- **Umět jednat s lidmi** – kvalitní informace se získávají při jednání z očí do očí.
- **Sít zdrojů** – novinář musí být schopen ověřit si citlivé a příliš nedostupné informace, proto je třeba vytvořit si síť kvalitních a důvěryhodných kontaktů.
- **Dobré pracovní zázemí, dobrého šéfredaktora a „šéfa“** – investigativní reportér se musí poradit s nadřízenými, sdělit jim důvody, proč chce na danou kauzu upozornit. Mezi reportérem a nadřízenými musí být vztah důvěry. Reportér se totiž může stát terčem útoků – politici ho mohou osočit, že je placený agent konkurence, že se nechal uplatit apod. Šéfredaktor i bezprostřední šéf se za něj musí umět postavit, pokud od začátku

vědí, že opravdu nepochybil.

- **Umět využívat otevřené zdroje** – nelze postavit kauzu na nejmenovaných zdrojích, reportér musí umět využít zákon o svobodném přístupu k informacím. Musí trvat na tom, aby mu patřičné úřady poskytly patřičné informace a dokumenty, které dát mohou. Musí umět využívat databáze obchodních či soudních rejstříků nebo katastr nemovitostí.
- **Umět získané informace zasadit do kontextu** – např. samotné zjištění, že náměstek policejního prezidenta byl důstojníkem StB, nemusí mít takovou váhu. Ale když si uvědomí, že nový náměstek přišel do funkce v době, kdy resort vnitra řídil ministr Ivan Langer, který bojoval proti „estébákům“, může tím otevřít netušený politický problém.
- **Nebát se politiků a státních úředníků** – neustále od nich žádat vyjádření, stanovisko, rozhovor. Jsou to lidé placení státem, tedy z našich daní, a i proto by měli být více kontrolováni. Je to ve veřejném zájmu.
- **Objektivnost, korektnost** – při usvědčování někoho z „nekalého“ chování být za každou cenu korektní a objektivní, pravdivý.
- **Mít štěstí** – při poctivé, cílevědomé a svědomité práci investigativní žurnalista na velkou kauzu určitě dříve či později narazí.

Současní investigativní žurnalisté

- Sabina Slonková
- Jaroslav Kmenta
- Josef Klíma
- Jana Klímová
- Jaroslav Spurný